

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

1950 Sonrası Türk Edebiyatı Vize Ödevi

*Orhan Kemal'in Gurbet Kuşları Romanında Kente Göç ve
Yoksulluk Teması*

Hilal ÇOPUR

20650924

TDE-IV

GURBET KUŞLARI

Memed Anadolu'nun bağrından, sevdiklerinden kopup İstanbul'a gelmiş bir gurbet kuşudur. İstanbul'a büyük ümitlerle gelen diğerleri gibi, ona da köyde karnını doyurmasını sağlayacak pek bir iş kalmamıştır. Memed 'in gurbet kuşu olacağı kesindir. Kesin olmayan bu göçmen kuşun hangi şehre konacağıdır. Ya babası gibi Çukurova'ya konacaktır, ya da İstanbul'a... Seçimini İstanbul'dan yana yapmıştır. Onu İstanbul'a çeken; köylüsü Gafur ağasından gelen mektuptur. Gafur sebze halinde çalışan ve anne tarafından akrabası olan kişidir. Memed'i İstanbul'a çağıran bir mektup yazmıştır. Köye ziyarete geldiğinde İstanbul'u ve İstanbul'un insana sunduğu güzellikleri anlata anlata bitiremeyen Gafur, bu seferde mektup yazarak Memed'in kanına girmiştir ve İstanbul sevdasını ona aşlamıştır. Mektupta İstanbul'da inşaat işlerinin çok olduğu, bu nedenle işçiye ihtiyaç olduğu yazmaktadır. Memed de bir elinde tahta bavul, öbür elinde kırış kırış bir mektup ile İstanbul'a gelmiştir.

Yusuf Ağa Memed'in babasıdır. Yusuf da gurbet kuşudur; ancak o gurbet olarak Çukurova'yı seçmiştir. Duvarcı ustası olan Yusuf, gurbet acısını orada yaşamıştır. Yusuf, Çukurova'dan köye ilk olarak gaz ocağını, sabunu, tencereyi getiren kişidir. Bu yıl karısını kaybetmiştir. Bu nedenle gurbete düşme sırası şimdi de Memed'dedir. Çünkü üçü erkek biri kız dört çocuğu vardır ve onları yalnız bırakmak istememektedir. Memed'in kendisi gibi Çukurova'ya gitmesini ister; ancak onu etkileyemez.

Memed, trenden indikten sonra zor da olsa Küçükpazar Hali'nde çalışan Gafur'u bulur. Gafur Ağa, köylüsü Memed'i gördüğünde hiç memnun olmaz ve onu soğuk karşılar. Ona yardım etmeye yanaşmaz. Hatta yalanı ortaya çıkacağı için tedirgin olur. O, sadece sebze dükkanında çalışan bir işçidir. Ancak herkese o dükkanın sahibi olduğunu yazmıştır. Gafur onu başından savmak için elinden geleni yapar. Gafur kimsenin güvenmediği birisidir. İçki içmeyi, kumar oynamayı, kadınları sever. Etrafta tırnaksız Gafur diye tanınmaktadır. Bir yolunu bulmuş ve Hüseyin'in konağında yaşama sevinci bulmuştur. Gafur'un bu davranışı koca şehirde yalnız kalan Memed'in moralini bozar. Neyse ki ona o dükkanda hamal olarak çalışan Divriğili Veli yardımcı olur. Ona,

Gafur'dan umudunu kesmesini söyler. Memed ondan bütün gerçeği öğrenir. Gafur, o dükkanda sadece bir işçidir. Memed babasını dinlemeyip İstanbul'a geldiği için pişman olmuştur.

Veli, onu kendisinin de kaldığı geceliği elli kuruş olan, pis kokulu ancak onun gibi çaresizlerin başını soktuğu Abdülhamid zamanından kalma eski bir konağa götürür. Burada kalanlar, onlar gibi gurbet kuşu olan işçiler, Hacı Emmi adındaki kişiye kira ödemektedir. On beş kişinin bir arada yattığı odada, kendisi de bir yere sahip olur.

O dönemde İstanbul'da hükümet, yıkım yapım işleriyle uğraştığı için Hacı Emmi ona Bekir adlı kişinin yanında iş bulur. Günlüğü 12,5 lira olan bir iştir. Memed, bu duruma oldukça sevinir. Ona yardımcı olan Veli ile yan yana bu konakta hayat mücadelesine başlar. Veli de annesi ölünce kardeşlerini babasına bırakıp gurbete düşmüştür beş yıldır gurbettedir. Kardeşleriyle ihtiyar babasına para göndermeyi hiçbir zaman ihmal etmez.

Memed'in kaldığı konakta Kastamonulu da yaşamaktadır. Kastamonulu ile Memed birlikte çalışmaya başlarlar. Kastamonulu köyde doğmuş sekiz on yaşına kadar köyde büyümüş köy okulunda iki yıl okuyup, okuma yazma öğrendikten sonra annesinin başka bir adamla kaçmasından sonra İstanbul'a gelmiştir. Kastamonulu öyle yuva kurma özlemi olan biri değildir, kazandığı parayı içki sofralarında kadınlarla yemeyi sever. Aynı zamanda okumayı sever, her şeyin farkında olan akıllı bir gençtir. Kastamonulu'nun babası da duvarcı ustalığı yapmaktadır.

Gaffur'un çalıştığı dükkanın sahibi Hüseyin Efendi diye birisidir. Hüseyin Efendi de Gafur gibi yedi sekiz yıl önce bu dükkanda zamanında, işçidir. Dükkanın sahibinin gözüne girmeyi başarmıştır. Dükkanın sahibi Hüseyin'e kol kanat germiş, onu evinde bile yatırmıştır. Ancak Hüseyin hem onun karısını elinden almış hem de şüpheli olan ölümünden sonra dükkana da sahip olmuştur. Adamın karısı dükkanı ve evi Hüseyin'in üzerine yapmıştır. İki yıl sonra Hüseyin, kadını da başından savmış onu köyüne göndermiştir. Hüseyin uzun boyu, geniş omuzları ile Nermin adında birkaç yabancı dil bilen güzel alımlı bir kadınla tanışır ve onunla evlenir. Hüseyin, İstanbul'da

yoğunlaşan yıkım yapım işlerinden pay almak amacıyla müteahhitliğe başladığı için bütün işleri Gafur'a, Veli'ye, Katibe bırakır.

Nermin, perde arkası büyüklerinden birinin eşi iken, yüklü bir para aldıktan sonra boşanmıştır. Eski eşi CHP'li bir politikacıdır. Evliyken onu defalarca aldatmıştır. Nermin, politikayla iç içe olan birisidir. 1950 seçimlerinde DP'nin iktidara gelmesinden sonra CHP'den ayrılmış DP'yi desteklemeye başlamıştır. Mevki düşkününü bir kadın olan Nermin'in bunun için yapamayacağı şey yoktur. Hüseyin'le de onu yontarsa, adam ederse yeni bir şehirli gibi davranmayı ona öğretirse parti içinde iyi bir mevkiye ulaşabilir diye düşünür; ama bu umduğundan da zordur. Kocasının taşralığı ve şiveli konuşmasını küçümsemekte, onun bunları değiştirmesi için çaba sarf etmektedir; ancak boşuna bir gayrettir bu. Hüseyin, değişmeye yanaşmamaktadır. Ona göre; herkes anne ve babasının dili neyse o şekilde konuşmalıdır.

Hüseyin üst üste aldığı ve dolgun karlarla başkalarına devrettiği taahhüt işleriyle iyi para kazanmıştır. Moda'daki köşkün yanında Şişli ve Osman Bey' de iki de apartman satın almıştır. Bütün bu zenginliğe rağmen Hüseyin, içinde bulunduğu hayattan memnun değildir. O, bu lüksün içinde yaşamaktansa Niğde'de köyünün şırıltıyla akan dere boyunda, ağaçlar arasında uzanmayı tercih etmektedir; ancak artık bu parti işine girmiştir; geri dönüşü olmayan bir yoldadır. En büyük zevki Nermin'in evde olmadığı zamanlar beyaz gecelik entarisini giymek, hizmetçiye bulgur pilavı yaptırmak ve bunu turşu, ayran eşliğinde yer sofrasında yemektir. Bu şekilde davranmasının sebebi; bulgur pilavını çok sevmesi değil, bunların ona eski günleri hatırlatmasıdır.

Nermin, Hüseyin'i de aldatmaktan çekinmemektedir. Nermin, evin reisi konumundadır, nasıl isterse o şekilde davranmaktadır. Birlikte olduğu kişilerle, sırf mevki sahibi olmak ya da ortamlarına girmek için ilişki kurar. Hüseyin, bu durumun farkında olsa da önemsemez, kıskanmaz karısını. Onu o hale getiren Nermin'dir. Nermin, katıldığı toplantılarda edindiği bilgilerle DP'nin önde gidenlerini ihbar ederek mevkisini sağlamlaştırmak ister.

Hüseyin ve Nermin'in Ayşe adında bir de hizmetçileri vardır. Ayşe, Anadolu bozkırının uçsuz bucaksız köylerinden birinden on yıl önce İstanbul'a getirmiştir. Ne anası ne de babası vardır. Ayşe, hanımının bu zenginliğin içinde böyle bir kocası varken başka erkeklerle birlikte olmasına anlam verememektedir. Ayşe'nin İstanbul'da görüştüğü kişiler Hatçe ablası ve Rıza eniştesidir. Onlar da gurbette hayat mücadelesi veren kişilerdir. Hatçe dikiş diker, başkalarının çamaşırlarını yıkar. Zeytinburnu'nda el ele verip kendilerinin yaptığı bir gecekonduları vardır. Bu gecekondu da okula giden iki de çocukları vardır. Gafur Ayşe'yle evlenmek istemektedir; ancak Ayşe Gafur'u sevmediği için evlenmeye de yanaşmaz. Bunu hazmedemeyen Gafur Ayşe ile ilişkisi olduğunu söyleyerek ona iftira atmaktan da çekinmez. Ayşe'nin idealindeki eş tipi Rıza eniştesidir. Rıza Ağa'sının Hatçe'nin sözünden çıkmaması hoşuna gidiyor ve Allah bana da onun gibi bir koca versin diyor.

Rıza Ağa'sında aradığı özellikleri Memed'de bulur. Memed, girdiği işte hiç durmadan çalışmaktadır. Kastamonulu'dan okuma yazma öğrenmiştir. Bir gün Memed, Hüseyin efendinin köşkünün karşısındaki köşk inşaatında Kastamonulu'nun babası Memed Urla ile çalışmaya başlar. O köşk inşaatında çalışan işçiler, Hüseyin Efendinin Bahçesindeki musluktan su doldururlar. Ayşe, bunların adap bilmemesinden şikayetçidir. İzin almadan bahçeye girdikleri için kızmaktadır. Bir gün Memed su doldurmak için oraya gider. Memed diğerlerinden farklıdır, birbirlerini severler. Memed hem aşk hayatını hem de iş hayatını düzeltmiştir. Duvar örmeyi öğrenir, duvarcı ustası olur.

Gafur, sebze dükkanında birlikte çalıştığı Katip Hilmi ile anlaşamaz. Bir gün kavga ederler ve eve gelir, Katibi yaralar, hapse düşer. Üç ay orada kalacaktır. Onun yokluğundan istifade eden Ayşe Memed'i onun yerine yerleştirir. Memed ve Ayşe evlenir ve köşkün bir odasına yerleşirler. Memed, okuma yazma bildiği için dükkanda katiplik de yapmaktadır. Tek sorunları Memed'in ailesine İstanbul'a çağırma isteğidir. Ayşe başta istemese de sonradan razı olur. Memed, onları İstanbul'a çağırma bir mektup yazar. Buna babası çok sevinir. Bir gün trene atlarlar ve İstanbul'un yolunu tutarlar. Memed, Hüseyin Ağa'nın da izniyle babasını ve kardeşlerini köşke yerleştirir; ancak baba ve oğul arasında sıcaklık sağlanamaz. Memed, artık değişmiştir. Babasının

tavırlarını cahilce ve kaba bulur. Yusuf ise bunu hazmedemez. Köye ilk defa yenilikleri getiren, herkesin akıllı olarak tanıdığı Yusuf, oğlunun bu tavırları karşısında ona darılır. Yusuf'a göre Memed'in bu şekilde davranmasının sebebi; kendilerine haber vermeden evlendiği Ayşe'dir. Bu durum Ayşe ile de aralarının açılmasına neden olmuştur. Hüseyin Efendi Yusuf'u Memed'den daha çok sever. Onda özlemini çektiği köy havası vardır. Memed'in devamlı, gazete okumasından rahatsız olan Hüseyin, Yusuf'a Memed ile beraber çalışmasını önerir. Yusuf kabul eder; ancak Memed ve Ayşe bu durumdan hoşnut olmazlar. Memed işten ayrılır. Onlar da Hatçe ve Rıza'nın evlerine yakın kiraladıkları bir odaya taşınırlar. Ayşe, iplik fabrikasında çalışır. Memed ise duvarcı ustalığı yapmaktadır; Memed o günden sonra babasını ve kardeşlerini siler. Kendi hayatını yaşamaya koyulur.

Yusuf, hayatından memnundur, dükkanda çalışmaya başlar. Kızı Ümmü de Ayşe'nin yerini almıştır. Ümmü, şehir hayatına hemen ayak uydurur. Köydeki Ümmü'den eser kalmaz.

Gafur, hapis cezasının ardından yine köşke döner. Hüseyin Efendi onu affeder. Katip ile barıştırıp yine işlerin başına getirmek ister. Yusuf artık onun inşaatlarında çalışacaktır. Hüseyin tam bir müteahhit olmuştur. Memed'e kin dolu olan Gafur bunu kabul eder. Katip, buna kesinlikle yanaşmaz. Hüseyin, bütün hesapları bilen katibi gözden çıkaramaz. Bu durumda Gafuru da bırakamaz. Hiçbir iş yapmayan Gafur'a maaş ödemeye devam eder. Gafur bu sırada solcu cephesine katılmıştır. Gafur köşkten Yusuf ve oğullarının ayrılmasını fırsat bilir ve Ümmü ile birlikte olmaya başlar. Ümmü'nün gönlü aslında bakkal çırağındadır. Ancak Ümmü ve ikisinin arasında oyuncak olmaktan kurtulamaz. Gafur bu şekilde davranarak işini ve Ayşe'yi elinden alan Memed'den intikam almayı düşünür; ancak sonra bu da kafî gelmez. Ayşe ile Memed'in canlarını yakmaya devam eder.

Memed ve Ayşe için hayat mücadelesi devam etmektedir. Biriktirdikleri paraya, borç para da ekleyerek bir gecekondu arsası satın alırlar. Ayşe, Memed'in çocuğuna hamiledir. Memed'de çocuğunun kendi evinde doğmasını ister. Bütün mahalle halkı gibi onlar da geceleri gecekondu inşa ederler.

Gafur, peşlerini bırakmaz, onların yaşadığı yeri bulur. Ayşe'ye hakaret dolu sözler söyler. Ayşe de gerçeği onun yüzüne haykırır. Bunun sonunda Gafur, Ayşe ve Memed'in yaşama umudu olan gecekondü inşaatlarını başlarına yıktırır. Gafur, bu durumu uzaktan izlemektedir. Bunu gören Ayşe, bu durum karşısında yıkılan Memed'e moral verir ve yıkılırsa yıkılsın yenisini yaparız, der. Yani dimdik ayakta durmaya çalışır.

ROMANIN TEMATİK ÇÖZÜMLEMESİ

ROMANDA DEĞİNİLEN TUTUM, DAVRANIŞ VE DEĞER YARGILARI:

İnanç ve Gelenekler

Orhan Kemal'in bu eserinde; kendi topraklarından gurbet kuşu olarak havalanan ve İstanbul'a konan bu ailede de diğerlerinde olduğu gibi, göçle birlikte kültür, gelenek, görenek ve yaşam biçimleri de hareket etmiş; gidilen yerdeki yaşam biçimi ile mücadele içine girilmiştir. Artık insanlar ne koştukları toprakların kokusunu, kültürünü unutabilirler, ne de buldukları yeri tam olarak özümseyip, adapte olabilirler; onlar arada kalmışlardır.

Köylerde insanların davranışlarını belirleyen dini ve batıl inançlardır. Köyün imamı bu romanda da her konuda bilgisi olan, diğer dünya ile ilişkileri düzenleyen bir kişidir. O, ne derse doğrudur. Memed'in de dediği gibi; onun kocaman bir kitabı vardır ve bu kitabı sadece o okuyabilir. Memed'in şehirde hatırladığı kişilerin başında Boyalısakal Hoca, gelmektedir. Ona göre; hatalı davranışta bulunan kişi ki; en hatalı davranışlardan biri de, evli bir kadına göz koymaktır, “ruz-u mahşerde kızgın sacda namaz kılacak, sonra da kıllı topuzla, zebaniler vur ha vur” edeceklerdir.

Batıl inançlar da romanda göze çarpar. Her ne kadar Veli adındaki kişi Memed'e yardım etse de onun kapkara çakır gözleri vardır. Ona bu nedenle güvenemez Memed.

Memed'in de nereye girecekse sağ ayağı ile adını atması batıl inançlara örnek gösterilebilir. Ayrıca köyden gelen karakterler, sofrada konuşmazlar.

Rüya da bu romanda önemli bir unsur olarak işlenmiştir. Romandaki kahramanlara göre; rüyalar mutlaka bir şeyin habercisidir. Mesela; Yusuf, Gafur'un hapisten çıkıp Memed'e zarar vereceğini rüyasında görmüş ve bu rüya sonunda Gafur'un Memed'e yaptıklarında haklı olabileceğini düşünmüştür. Ne de olsa Memed değişmiştir.

Memed'in okuma yazma öğrenmesi de insanların dikkatini çekmekte ve bunu yapamayanlar Memed'e asıl olanın Kuran-ı Kerim'i okumak olduğunu Latin harflerini okuyarak günaha girdiğini söyler. Zamanla Memed, bunları aşar ve okuma yazmasını iletir. Aslında buna karşı çıkanlar Memed'i kıskanmaktadır. Memed'in bu gayreti ve Kastamonulu'nun yardımı ile bu işi başarması önce Gafur'u sonra sırası ile Hüseyin'i, babası Yusuf'u rahatsız eder. Yusuf'a göre; oğlu okudukça, kendini beğenmiş biri olup çıkmıştır. Hüseyin ise onu, "sanki cumhurbaşkanı olacak" diyerek küçümser.

Memed hem karakteri sayesinde hem de okuma aşkıyla doğruyu yanlıştan ayırmayı başarmış; ahlaksal çöküntünün içine girmemiştir. Sadece bir köylüken, sonradan ne istediğini bilen, istediklerine kolay yoldan, başkalarının kapısında köle olarak, onların "yalakası" olarak değil, çalışarak ulaşması gerektiğini kavrayan bir fert olmayı başarmıştır. Memed emeğin kıymetini anlamaya, köyünden aldığı dinsel ve geleneksel bilgileri, değerleri sorgulamaya başlar.

Göç Edenlerin, Göç Alanların Durumları:

Köyden yeni gelen gurbet kuşları ile şehir yaşamına alışmaya başlamış olanların aralarındaki farklardan biri de; etraftaki insanlar ne der baskısından kurtulmuş olmalarıdır. Bu baskıyı duymalarında tek suçlu onlar değildir. Şehirli de, şehirli yaşamına alışmış olan gurbetteki kuş da, yeni gelenlerin üzerinde baskı oluşturmaktadır.

İstanbul'a umutla gelen kişiler için; İstanbul, dil ile tarifi mümkün olmayan bir şehirdir. Oraya bir yolunu bulup giden ve bir müddet yaşayıp dönenler dahi artık o eski kendileri değildir, değişmişlerdir. Giyim kuşamları, kokuları bir farklıdır.

Trenden inenler çevrelerine yenik, şaşkın, korkak bakışlarla bakıyorlar, kirli turnaklarıyla garın geniş betonunda sığır ılıkılığıyla yayılmış bir şekilde kalabalığın arasında sürükleniyorlar. Şehirli halk onlara tiksinti duyarak bakıyor. Bazıları bu durumdan hükümeti sorumlu tutuyor. Hükümetin, bu duruma bir dur demesini ve onların gelişini yasaklaması gerektiğini düşünüyor. Gurbet kuşlarının üzerine bu baskı ilk geldikleri anda yükleniyor zaten. Gurbet kuşları, kendilerini bir suçlu gibi hissediyorlar. Kalabalığa ne kadar ayak uydurmaya çalışsalar da olmuyor işte... Bir şekilde rahatsız ediyorlar etrafındakileri. Sussalar suç konuşsalar suç, yürüseler suç, dursalar suç...

Onlara küçümseyerek bakan sadece İstanbul'un yerlileri değildir. Daha önce onlar gibi aynı umutlarla; toprağını, anasını, babasını, sevdiğini bırakıp gurbete gelen kişiler de onlara aynı şekilde davranmaktadır. Onlar sanki, onlardan daha önce gelip İstanbul'a yerleşmekle oralı olmuşlardır. Yeni gelenlerin konuşmasını tavırlarını küçümserler. Ayşe bile, çalıştığı köşkün karşısında çalışan işçileri yol yordam bilmedikleri konusunda uyarmaktadır. Onların tutumlarını küçümsemektedir. Şehir hayatının bir kuralı vardır ve bunlara uyulması gerekir. Onu Memed'e çeken de, Memed'in utangaç tavırları ve kurallara uymasıdır. Ayşe çocukları olsun, onlar okusun Hatçe ve Rıza'ninkiler gibi olsun istiyor.

Gurbet kuşları da bir ön yargıyla bakar şehirliye. Şehirli, bir cindir. Ona güven olmaz. Sadece doğuma büyüme şehirli olana değil, oranın havasını solumaya başlayan karnını doyurmaya başlayan kişilere de güven olmaz. Yani bir hem şehri bile olsa ona güven duyulmamalıdır. Memed Veli'nin kendisine yardım etmesinde bile bir art niyet arar. Veli ona kalacak yer konusunda yardım etmiştir. Bir gün Veli borç para ister; ancak Memed vermek istemez. İlk başta Kastamonulu'nun da yardım etmesinin sebebini anlayamaz; ancak zamanla ona güvenmeyi öğrenir. Ayşe'nin bile kendini beğenebileceğini düşünemez. O koca konağın hizmetçisidir.

İnsanları şehre çeken baskıların biri de; toplumsal bir varlık olan insanın ister istemez bilinçaltına yerleşmiş elalem ne der, düşüncesidir. Mesela; Memed'i İstanbul'a çeken olaylardan biri de; İstanbul'a çalışmaya gidip köye ziyarete gelen köylülerin değişmiş halidir. Onların giyimindeki yürüyüşlerindeki, konuşma tarzındaki değişiklikler Memed'i etkilemektedir. O da onlar gibi olup, İstanbul'da para kazanıp, döndüğün herkese şehir sigarası ikram etmeyi düşünmektedir. O oraları anlatırken herkes, onun ağzına baksın istiyor. Memed okuma yazma öğrenirken de, kendi elleriyle babasına yazdığı bir mektubun ne kadar etkili olacağını düşünüyor. Bu durum etrafındaki kişiler tarafından kıskanılmasına sebep oluyor. Mesela, onu en çok kıskananların başında da, şehirde o kadar zaman geçirmesine rağmen hala okuma yazmayı öğrenememiş olan Gafur'dur.

Şehre alışınca bu baskılar yavaş yavaş kayboluyor. Herkes kendi yaşam mücadelesine kapılıyor. Mesela, bu baskılardan kurtulanların başında da Memed ve Ayşe geliyor. Kimseye uymadan kendi doğruları doğrultusunda kendi yollarını çiziyorlar. Aslında Ayşe ve Memed, şehirleşme yolunda önemli adımlar atan iki kişidir. Kendilerini kimseye bağımlı hissetmezler.

Aslında şehir adamına güven olmayacağını söyleyen Yusuf'tur. Yusuf'un kendisi iki yüzlü olduğu için etrafındaki insanlara şüpheyle bakmaktadır. Ona göre; oğlu Memed, kendisine karşı değişmiştir. Bunun sebebi; oğlunun kendisini şehirli sayması ve gelini Ayşe'dir.

Köylü şehirli tartışması en çok Nermin ve Hüseyin karakterinde verilmiştir. Nermin, Hüseyin ile evlenirken onun yakışıklı bir adam olmasından etkilenmiş; biraz uğraşırsa onu değiştirip tam bir İstanbul beyefendisi yapabileceğini düşünmüştür; ancak bu isteği imkansız bir hal almıştır. Hüseyin bunları önemsemez. O kendi doğrularıyla hareket etmekten asla vazgeçmez. Nermin'de, bir süre sonra kocasının adam olacağından umudu keser.

Yoksulluğun Paranın Aile İlişkilerindeki Etkisi

Yoksulluk temasının ağır bastığı romanda; yoksulluk insanı türlü olumsuzluklara iten, insani değerlerin geri plana atılmasına sebep olan, insanı istemediği ilişkilere mecbur eden bir beladır. İnsanlar yoksulluktan kurtulurken bazen hedef, hem ekmek kavgası hem de sınıf atlamadır.

Mesela; Yusuf ve Memed'in ilişkisine baktığımız da; Memed için önemli olan alın teriyle para kazanmak; babası için yoksulluktan kurtulmanın tek yolu iki yüzlülüğün sonucunda gelecek olan rahat yaşamaktır.(Memed, toyluğunun verdiği bir şeyle, babasının bazı tavırlarını, şehirli edasıyla düzeltmiş. Bu da baba ile oğlun arasının açılmasına sebep olmuştur.) Baba Memed'in de kendisi gibi Hüseyin Efendi'nin isteklerini hiç sorgulamadan yerine getirmesini ister; ancak Memed bunu yapmaz. Yusuf ise; bu durumu hazmedemez ve oğluna düşman olur. Onun işini ele geçirmekten büyük haz duyar.

Ayşe'nin kendisi her ne kadar yoksul olsa da, kendisini şehir hayatının büyüklü yaşamına kaptırmamıştır. Tanıdığı diğer hizmetçi kızlar gibi davranmamış, para giyim kuşam gibi faktörlerin esiri olmamıştır. Onun için önemli olan iyi bir aile kurmaktır. Bunda Hatçe ve Rıza çiftini kendisine örnek seçer. Rıza'nın Hatçe'nin sözünden çıkmaması çok hoşuna gitmektedir. Tek hayali, onlar gibi bir gecekonduya sahip olup çocuk çocuğa karışmaktır. Onların çocukları gibi çocuklara sahip olmak ister. Onun karşısına Memed çıkmıştır. O tam istediği gibi birisidir. Ancak Ayşe'nin tek isteği Hatçe gibi kaynana kaynata dırdırı olmamasıdır. Bu nedenle, Memed'in ailesiyle arasının bozulmasına sevinmiştir. Memed'in onun sözüne gelmesi hoşuna gider. Bu onun hayallerine ulaşmada ki ilk basamağıdır. Memed ve Ayşe, onlardan ayrılıp, kendi hayatlarına yol alırlar. Ayşe, kocasına her konuda yardımcı olmak ister. Memed ilk başlarda kadının çalışmasına karşıyken; hayat zamanla bir kentli gibi düşünmeyi öğretmiş, hayat mücadelesini birlikte yapmaya başlamışlardır. Ayşe de artık fabrikada çalışan kadınlardan biridir. Bu şekilde aile bütçesine katkıda bulunmaya başlar.

İncelenecek bir diğer çift Nermin ve Hüseyin'dir. İkisinin karakteri de birbirine uymaktadır. Hüseyin ve Nermin için para ve mevkiye ulaşmak adına uygulanan her yol mübahtır. Önemli olan istenilen hedefe ulaşmaktır; Nermin kocasını bir milletvekili

olarak görmek ve elde edeceği para ve mevkiden faydalanmak ister. Tek sorunları ise; Hüseyin'in beceriksizliği ve şehir yaşamındaki görgü kurallarına uymayı bir türlü becerememesidir. Onlar da çocuk sahibi olmak gibi bir düşünce bulunmamaktadır.

KENTLİLEŞEMEYENLER, KENTLİLEŞME YOLUNDA OLANLAR, KENTLİLER

Kentlileşemeyenler; Hüseyin, Gafur, Hacı Emmi, Yusuf'tur. "Ortak yanları güvenilmezlik, çıkarıcılık, kaypaklık, yaltaklanma gibi özellikleriyle 'lumpen' ya da romanda geçen terimle 'tırnaksız' olmalarıdır. Okuma yazma öğrenme, kendilerini geliştirme, çalışarak kazanma gibi bir kaygıları yoktur. Konuşmalarıyla davranışlarıyla, köye duyduğu özlemle, kendilerini hiçbir zaman kente ait hissetmezler, başka bir deyişle kentli bir kimlik geliştirememişlerdir"(GÜMELİ 2006: 85-86).

Hüseyin, karısı Nermin'in mevki için başkaları ile birlikte olduğunu bilir, ancak sesini çıkarmaz. Karısının zorlukla giydirdiği takım elbise ve kravatları hiçbir zaman benimseyemez. En büyük zevki bulgur pilavı pişirtmek ve yer sofrasında yemek yemektir. Böylece kendisini köyünde hisseder.

Gafur, onca yıl İstanbul'da bulunmasına rağmen tek amacı; etrafındaki kişilere "yalakalanmak" olduğundan okuma yazmayı dahi öğrenememiştir.

"Romandaki göçmenlerden, köydeki ailesiyle bağlarını sürdüren ve iş dışındaki zamanlarını bekar göçmenlerle geçiren Hamal Veli ile boş zamanlarını genellikle hemşehrilerinin devam ettiği kahvede geçiren Kastamonulu'nun babası Murat Usta da kentlileşemeyenler kategorisinde değerlendirilebilecek olmakla birlikte yardımsever ve kendi halinde kişilikleriyle diğerlerinden ayrılırlar"(GÜMELİ 2006: 86).

Yusuf ise; Memed oğlu olmasına rağmen, ondaki şehirli havasını tebrik etmesi gerektiği halde, onun bu havalara kızar. Bir de Memed'in Hüseyin Ağa'nın

dediklerini yapmayı Vatan Cephesi'ne yazılmamasını hazmedemez. Memed'in köşkten ayrılmasına sevinir, onun sahip olduğu şeylere kavuşmaktan zevk alır.

Kentleşme yolunda olanlara örnek olarak; Memed, Ayşe, Kastamonulu, Rıza Ağa ve Hatçe verilebilir. Onların kentleşme yolunda olmasını sağlayan; karakterleridir. Memed ve Ayşe'nin tek amacı, şehir hayatına özenip, yoldan çıkmak değil, bir hayat kurmaktır. Memed şehre ilk geldiği zaman; buraya yerleşeceğini bile düşünmez. Amacı; para kazanmaktır. Dala vereye aklı ermez. Ayşe ise ne kadar fakirlik çekmiş olursa olsun, doğru bildiklerinden ayrılmaz. Onun hocası Hatçe Ablası'dır ve tek isteği de; onun gibi bir hayata sahip olmaktır. Diğer hizmetçi kızların tavırlarından etkilenmez ve yolu Memed ile çakıştır.

Kastamonulu ise; kentleşme yolunda olanlara verilebilecek en güzel örnektir. Etraftakiler ne der düşüncesinden tamamen uzaklaşmıştır. Şehirli insanların, dalga geçmeleri karşısında verdiği cevaplarla onları bozmayı başarır. Okuma aşkı ile dolu olan, akıllı bir adamdır. Zamanla Memed de onun gibi olur. Yani babası ve kardeşlerini karşılamaya gittiği zaman onlarla dalga geçen şehirlilere cevabını yetiştirir. Ailesini, onlara karşı korur.

Hatçe ve Rıza da zamanında İstanbul'a gelmiş gurbet kuşlarından el ele vererek gecekondular yapmışlar ve hayat mücadelelerine devam etmişlerdir.

Bu karakterlerin ortak özelliği; siyasetten uzak durmalarıdır. Onlar bu çelişkinin içinde yer almak istemezler.

Nermin ise tam bir kentlidir. Kendini beğenmiş bir karakter olan Nermin, köylülere yukardan bakar. Kendisini mevki peşinde koşmaya adanmıştır.

Değerlendirme

Bu roman, büyük ümitlerle toprağını bırakıp, gurbete göç edenlerin romanıdır. Onları şehre, buldukları yerlerdeki hayat şartlarının geçinmeleri için yeterli olmaması itmiştir. Başlangıçta doğduğu topraklara tekrar dönmek ümidi içinde olanlar, şehrin havasını ciğerlerine çekip, ekmeğini yedi mi, bir daha sılıya dönmesi mümkün olmamaktadır.

Gurbetteki kişiler, ilk gittiklerinde ürkek bir ceylan gibi davranmakta, etrafa şüphyle bakmaktadır, ancak zamanla onlar da çarkın içine kapılmakta ve kendi yollarını çizmektedirler. Bazıları karakterlerinin de etkisiyle kısa yoldan çalışmadan, herkesin suyuna giderek para kazanıp, rahat yaşamayı arzulamakta; bazıları ise önceliği geçime vererek alın teriyle çalışarak para kazanmayı tercih etmektedir.

Bazıları, buldukları yere uyum sağlamayı başarmakta, ahlaki olarak çöküntüye uğramadan, kendi değerlerine de sahip çıkarak yaşamını sürdürmekte, bazıları ise; amaçları sadece çalıp çırpma ve dalavere olduğu için, ayak uydurmaya çalışmaktan çok kısa yoldan zengin olmanın çarelerini aramaktadır.

Göç eden bireylerin, geldikleri yerlerle bağlantıları kesilmediğinden, göç etkileri ve varılan yerlerin kültürlerini taşıyan, ana kültüre sahip bireyler oluşmaktadır. Sonuçta, kentler gün geçtikçe büyüyüp köyün değerlerini taşımaktadır. Kentleşmeyi tam anlamıyla başaramayanlardan dolayı ana tema; ‘kentleşmemektir.’ veya ‘ara kültürdür.’

KAYNAKÇA

ALANGU, TAHİR “Orhan Kemal’in Romancılığı”, **Cumhuriyet**, Temmuz 1970.

ANDAY, Melih Cevdet “Orhan Kemal Hakkında”, **Yaprak**, Sayı:25, 01.05.1950, s.1.

BORATAV, K “Yoksulluk Halleri”, **Cumhuriyet**, 21.12. 2005, s.12.

ÇAVDAR, Tevfik(1970) “Orhan Kemal Üzerine”, **Dost**, c.XXII, Sayı: 69, s.4-6.

GÜMELİ, Turgay(2006) **Orhan Kemal’in Gurbet Kuşları Ve Latife Tekin’in Sevgili Arsız Ölüm Romanlarında Köyden Kente Göç Ve Yoksulluk**, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KARTAL, Numan(1977) “Orhan Kemal’in Yapıtları”, **İlgaz Dergisi**, c.XVI, Sayı: 191, s.11-16.

KURDAKUL, Şükran(1982) “Orhan Kemal’in Romanlarına Bakışlar”, **Bilim ve Sanat**, Sayı: 18, s.30-33.

MORAN, Berna(2003) **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış C.II**, İletişim Yayınları, İstanbul.

_____ (2005) **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yayınları, İstanbul.

NARLI, Mehmet (2002) **Orhan Kemal’in Romanları Üzerine Bir İnceleme**, T.C Kültür Bakanlığı, Ankara.

PARLATIR, İsmail(1973) “Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Konular” **Türk Dili Sayı: 266**, s.124-131.

OKTAY, Ahmet(1970) ‘‘Orhan Kemal Üzerine’’, **Dost**, c.XXII, Sayı: 60, s.7.

ÖCAL, Güngör(1971) ‘‘Orhan Kemal Üzerine’’, **Hisar**, c.XI, Sayı: 94, s.25-26.

SÜLKER, Kemal(1985) ‘‘Orhan Kemal’e Dair’’, **Hürriyet Gösteri**, Sayı: 54, s.108-111.

ŞENYAPILI, Önder(1978) Kentleşen Köylüler, **Milliyet Yayınları**, İstanbul.